

СПОСОБИ СУДОВОГО ЗАХИСТУ ПРАВ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ: ПРОБЛЕМИ ПРАКТИКИ

*Льющенко Г.В., к.ю.н., доц., доцент кафедри цивільного та господарського права,
Державний ВНЗ «Національний гірничий університет»,
м. Дніпропетровськ, Україна*

У Господарському кодексі України (далі – ГК) особливості регулювання майнових відносин у господарській діяльності щодо використання прав інтелектуальної власності викладено у главі 16 «Використання у господарській діяльності прав інтелектуальної власності». До відносин, пов'язаних з використанням у господарській діяльності прав інтелектуальної власності, застосовуються положення Цивільного кодексу України (далі – ЦК) з урахуванням особливостей, передбачених ГК та іншими законами [1, ст. 154]. Отже, захист прав інтелектуальної власності здійснюється відповідно до вимог ЦК України з урахуванням особливостей, передбачених ГК України.

З огляду на зазначені приписи ЦК України і ГК України господарським судам у розгляді відповідних справ слід застосовувати й правила законів у сфері інтелектуальної власності, до яких відносяться Закони України «Про авторське право і суміжні права», «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг», «Про охорону прав на промислові зразки», «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі», «Про охорону прав на зазначення походження товарів», «Про охорону прав на сорти рослин», «Про охорону прав на топографії інтегральних мікросхем». Норми, що регулюють відносини у сфері права інтелектуальної власності, містяться також в інших законах, наприклад, Законах України «Про розповсюдження примірників аудіовізуальних творів, фонограм відеограм, комп'ютерних програм, баз даних», «Про особливості державного регулювання діяльності суб'єктів господарювання, пов'язаної з виробництвом, експортом, імпортом дисків для лазерних систем зчитування», «Про племінну справу у тваринництві», «Про науково-технічну інформацію», «Про захист від недобросовісної конкуренції», «Про державне регулювання у сфері трансферу технологій», «Про лікарські засоби» тощо. Положення міжнародних договорів у сфері інтелектуальної власності, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, як частина національного законодавства є нормами прямої дії, і можуть застосовуватись у вирішенні спорів, - у залежності від конкретних обставин справи, - як у сукупності з іншими нормами національного законодавства, так і самостійно.

Загальні способи захисту права інтелектуальної власності визначені ч. 2 ст. 16 ЦК України і ч. 2 ст. 20 ГК України. Наведені у відповідних нормах переліки способів захисту не є вичерпними з огляду на вміщений у ст. 16 ЦК України припис про те, що суд може захистити цивільне право або інтерес іншим способом,

що встановлений договором або законом, а у ст. 20 ГК України - положення щодо можливості захисту права і законного інтересу іншими способами, передбаченими законом. Законами України про набуття та здійснення права на конкретні об'єкти інтелектуальної власності також передбачено способи захисту відповідного права, зокрема, ст. 52 Закону України «Про авторське право і суміжні права», ст. 21 Закону України «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг», ст. 27 Закону України «Про охорону прав на промислові зразки», ст. 35 Закону України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі», ст. 25 Закону України «Про охорону прав на зазначення походження товарів», ст. 53 Закону України «Про охорону прав на сорти рослин», ст. 22 Закону України «Про охорону прав на топографії інтегральних мікросхем». Крім того, згідно з п. 9 ч. 2 ст. 16 ЦК України кожна особа може звернутися до суду з вимогою про відшкодування моральної шкоди, заподіяної внаслідок порушення права інтелектуальної власності. Моральна шкода може бути наслідком приниження ділової репутації фізичної або юридичної особи, а її відшкодування здійснюється грішми, іншим майном або в інший спосіб [2].

Вибір способу судового захисту прав інтелектуальної власності, включаючи такі, як вилучення та знищення товарів і матеріалів, введених у цивільний оборот з порушенням права інтелектуальної власності, та знарядь, що використовувалися для виготовлення таких товарів, здійснюється особою, якій належить право інтелектуальної власності. Водночас перевірка відповідності цього способу допущеному порушенню і меті здійснення судового розгляду є обов'язком суду, який має приймати рішення зі справи в межах заявлених позовних вимог та з урахуванням фактичних обставин конкретної справи, беручи до уваги як можливість у той чи інший спосіб захистити порушене право, так і необхідність подальшого виконання прийнятого судом рішення.

У разі коли один матеріальний об'єкт поєднує ознаки декількох самостійних об'єктів права інтелектуальної власності (знака для товарів і послуг, промислового зразка, об'єкта авторського права тощо), спосіб захисту порушеного права визначається характером такого порушення. Зокрема, з огляду на встановлений обсяг правової охорони, якщо порушник вчиняє дії з використанням промислового зразка або знака для товарів і послуг, правовласник вправі здійснювати захист способами, передбаченими для захисту прав на відповідний об'єкт права інтелектуальної власності; якщо ж право на використання об'єкта інтелектуальної власності порушено діями, не пов'язаними з використанням об'єкта промислової власності, то захист може здійснюватися способами, передбаченими для захисту авторських прав, - за наявності необхідних та достатніх підстав для віднесення такого об'єкта до числа об'єктів авторського права.

Відповідальність за порушення права інтелектуальної власності у вигляді відшкодування шкоди, завданої суб'єктові відповідного права, може наставати лише за одночасної наявності таких умов:

факту протиправної поведінки відповідача (зокрема, недодержання умов авторського, ліцензійного договорів, використання об'єкта права інтелектуальної власності без дозволу правовласника);

шкоди, завданої суб'єктові права інтелектуальної власності;

причинно-наслідкового зв'язку між протиправною поведінкою особи та завданою шкодою;

вини особи, яка заподіяла шкоду [3].

Доказування наявності перших трьох умов покладається на позивача. При цьому судом застосовується презумпція вини особи, яка завдала шкоду: така особа вважається винною, поки не буде доведено інше. Наявність зазначених умов має з'ясовуватися судом також і у вирішенні спорів про відшкодування моральної (немайнової) шкоди, заподіяної внаслідок порушення права інтелектуальної власності. Суд, зокрема, повинен встановити, чим підтверджується факт заподіяння позивачеві втрат немайнового характеру, за яких обставин чи якими діями вони заподіяні, в якій сумі чи в якій матеріальній формі позивач оцінює заподіяну йому шкоду та з яких підстав він у цьому виходить, а також інші обставини, що мають значення для вирішення спору.

Відсутність вини порушника не звільняє його від обов'язку припинити порушення права інтелектуальної власності, а так само не виключає застосування щодо нього заходів, спрямованих на захист таких прав. Зокрема, опублікування в засобах масової інформації відомостей про порушення права інтелектуальної власності та змісту судового рішення щодо такого порушення, припинення дій, що порушують право інтелектуальної власності, здійснюються незалежно від вини порушника. Втім, наведене правило підлягає застосуванню лише до тих способів захисту прав, які не належать до заходів відповідальності. Відповідальність за порушення прав інтелектуальної власності (у вигляді відшкодування збитків, шкоди, сплати компенсації) настає лише за наявності вини.

Між тим слід констатувати, що чинні законодавчі акти про інтелектуальну власність в цілому ще не забезпечують надійного й ефективного захисту цих прав, оскільки кожний закон про той чи інший об'єкт права інтелектуальної власності передбачає свої заходи захисту права на цей об'єкт. Вони і дотепер не завжди узгоджені між собою, суперечливі й не становлять єдиної системи заходів захисту права інтелектуальної власності. На нашу думку, нагальною потребою є дослідження механізмів охорони та захисту як інтелектуальних прав у цілому, так і прав на окремі об'єкти інтелектуальної власності. Необхідно привести у відповідність до норм ЦК і ГК України спеціальні закони, що регулюють відносини інтелектуальної власності. Безсумнівно, можна розглядати як позитив той факт, що з 2003 р. у Вищому господарському суді України та в апеляційних господарських судах почали діяти спеціалізовані судові палати з розгляду справ у господарських справах, пов'язаних із захистом прав на об'єкти права інтелектуальної власності. Це, безумовно, сприяє запровадженню ефективних механізмів реалізації законодавчих норм щодо захисту зазначених прав. Важливість діяльності спеціалізованих судових палат Вищого

господарського суду України та апеляційних судів з розгляду названих справ доведена їх кількістю, якістю значної кількості рішень і часом, а підготовка узагальнень і роз'яснень практики застосування законодавства у справах про захист прав інтелектуальної власності слугує меті приведення законодавства України у цій сфері у відповідність до норм ЦК і ГК України. Активну позицію законодавця в питанні формування ефективних правових норм для якісного захисту прав інтелектуальної власності, забезпечення всебічної реалізації інтелектуальних прав слід розглядати як невід'ємну складову найпріоритетніших завдань сучасної держави.

Список літератури:

1. Господарський кодекс України від 16.01.2003 // Відомості Верховної Ради України. – 2003.- № 18, 19-20, 21-22. - Ст. 144.
2. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 // Відомості Верховної Ради України. – 2003.- № 40-44. - Ст. 356.
3. Про деякі питання практики вирішення спорів, пов'язаних із захистом прав інтелектуальної власності: Постанова Пленуму Вищого господарського суду України від 17.10.2012 № 12 [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v0012600-12/page>.